

УДК 336.29; 338.12 (19)

Бровенко Тетяна Вікторівна,
кандидат технічних наук

Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ, Україна,
e-mail:brovenko@ukr.net

РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Мета статті полягає у визначенні основних проблем реформування механізму державної підтримки розвитку сфери туризму в Україні.

Методика. У дослідженні використано метод статистичного дослідження, методи порівняння, аналізу та синтезу, метод узагальнення.

Результати дослідження. В роботі проаналізовано стан та динаміку розвитку сфери туристичних послуг України. Наведено оцінку основним явищам і процесам у сфері туризму. Виявлено ключові тенденції розвитку ринку туристичних послуг. Описано окремі аспекти механізму державної підтримки розвитку сфери туризму в Україні. Показано чинники формування туристичного потенціалу України.

Наукова новизна полягає у визначенні ключових тенденцій розвитку українського ринку туристичних послуг та пріоритетних напрямів державної політики стимулювання розвитку туризму.

Практична цінність роботи полягає в обґрунтуванні пріоритетних напрямів державної політики стимулювання розвитку туризму, які можуть бути враховані при розробці Державної цільової комплексної програми. Пропозиції щодо удосконалення інструментів підтримки розвитку сфери туризму можуть бути використані органами державної влади та управління в межах наявних повноважень.

Ключові слова: туризм, сфера туризму, туристична діяльність, державна політика у сфері туризму, державна підтримка розвитку туризму.

УДК 336.29; 338.12 (19)

Бровенко Татьяна Викторовна,
кандидат технических наук

Киевский национальный университет
культуры и искусств, г. Киев, Украина,
e-mail:brovenko@ukr.net

РЕФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

Цель статьи заключается в определении основных проблем реформирования механизма государственной поддержки развития сферы туризма в Украине.

Методика. В исследовании использован метод статистического исследования, методы сравнения, анализа и синтеза, метод обобщения.

Результаты исследования. В работе проанализировано состояние и динамика развития сферы туристических услуг Украины. Приведена оценка основных явлений и процессов в сфере туризма. Выявлены ключевые тенденции развития рынка туристических услуг. Описаны отдельные аспекты механизма государственной поддержки развития сферы туризма в Украине. Показано факторы формирования туристического потенциала Украины.

Научная новизна заключается в определении ключевых тенденций развития украинского рынка туристических услуг и приоритетных направлений государственной политики стимулирования развития туризм.

Практическая ценность работы заключается в обосновании приоритетных направлений государственной политики стимулирования развития туризма, которые могут быть учтены при разработке Государственной целевой комплексной программы. Предложения по совершенствованию инструментов поддержки развития сферы туризма могут быть использованы органами государственной власти и управления в пределах имеющихся полномочий.

Ключевые слова: туризм, сфера туризма, туристическая деятельность, государственная политика в сфере туризма, государственная поддержка развития туризма.

UDC 336.29; 338.12 (19)

Brovenko Tetyana Victorivna,
Candidate of Technical Science

Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine, e-mail:brovenko@ukr.net

REFORMING THE MECHANISM OF STATE SUPPORT OF DEVELOPMENT OF SPHERE OF TOURISM IN UKRAINE

The purpose of the paper is to identify the main problems of reforming the mechanism of state support for the development of tourism in Ukraine.

Method. The research uses the method of statistical research, methods of comparison, analysis and synthesis, the method of generalization.

Research results. The state of development of tourism services in Ukraine is analyzed. The assessment of certain phenomena and processes in the sphere of tourism is given. The key trends in the development of the tourist services market are identified. Some aspects of the mechanism of state support for the development of tourism in Ukraine are described. Factors of formation of tourist potential of Ukraine are shown.

The scientific novelty is to determine the key trends in the development of the Ukrainian market of tourist services and the priority directions of the state policy of stimulating the development of tourism.

The practical value of the work is to justify the priority directions of the state policy of stimulating the development of tourism, which can be taken into account when developing the State Target Complex Program. Proposals for the improvement of tourism development support instruments can be used by state authorities and management within the limits of the existing powers.

Key words: tourism, sphere of tourism, tourist activity, state policy in the sphere of tourism, state support of tourism development.

Постановка проблеми. Стійкий розвиток сфери туризму можливий лише в умовах дієвої державної підтримки, що доведено досвідом інших країн. Україна має значний туристичний потенціал, однак він, на жаль, використовується недостатньо ефективно. Розвиток туризму стримується недостатнім рівнем розвитку інфраструктури, невідповідності закладів розміщення світовим стандартами, технологічною відсталістю туристичних операторів, недосконалістю нормативно-правового забезпечення туристичної діяльності. Окрім того, через падіння реальних доходів населення на ринку туристичних послуг стрімко знижується платоспроможний попит. Вказане виключає зміцнення інвестиційної

привабливості об'єктів туристичної інфраструктури, а відтак – і належну конкурентоспроможність усієї туристичної сфери.

Відтак, мають бути розроблені та запроваджені дієві інструменти державної підтримки розвитку туризму та об'єктів туристичної інфраструктури.

При цьому слід врахувати, що розвиток індустрії подорожувань стимулює реалізацію інвестиційних проектів з розбудови готельно-туристичної, відпочинкової, ресторанної та транспортної інфраструктури, що сприяє економічне зростання та підвищення якості життя місцевого населення. Відтак, державна підтримка розвитку туризму та об'єктів туристичної інфраструктури за своїм економічним змістом є одним із напрямів державної соціально-економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні науковці досліджують актуальні проблеми розвитку сфери туризму України, посилення позитивного впливу на вказаний розвиток економічних чинників, визначення перспективних важелів підтримки функціонування туристичної інфраструктури. Над цією проблематикою працюють Барна М., Галасюк С., Герасименко В., Захарін С., Суббота М., Ткаченко Т., Тучковська І. [1, 2, 4-9] та інші науковці. Так, ученими опрацьовано методологію формування пріоритетів державної політики у сфері туризму, умови сталого розвитку сфери туризму, узагальнено міжнародний досвід активізації розвитку туристичної діяльності. Однак в сучасних умовах, які характеризуються розбалансованістю економічної системи, виникають новітні ризики розвитку сфери туризму, у першу чергу через об'єктивну неможливість здійснення державної підтримки функціонування туристичної інфраструктури, а також звуження попиту (внаслідок зменшення реальних доходів населення). Отже, наявна необхідність поглибленого дослідження реформування механізму державної підтримки розвитку сфери туризму в Україні в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – подати результати досліджень з проблем реформування механізму державної підтримки розвитку сфери туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні сфера туризму розвивається мляво, що пов'язано в першу чергу з невисоким рівнем доходів громадян, а також загальною низькою інвестиційною привабливістю національної економіки. Відтак, виникає проблема розробки механізмів стимулювання розвитку сфери туризму та туристичної діяльності.

У туристичній і курортній галузях України нараховується понад 8 тис. підприємств, з яких майже 4 тис. - суб'єкти туристичної діяльності (турагентства і туроператори), понад 1,2 тис. готелів, близько 1,1 тис. інших засобів розміщення, близько 3 тис. санаторно-курортних і оздоровчих закладів. Туристичну діяльність здійснюють лише $\frac{3}{4}$ ліцензіатів [10].

Туристичні потоки протягом 2000-2007 рр. збільшувалося, що пояснюється у першу чергу зростанням реальних доходів громадян. У

2008-2009 рр. зафіксовано деякий спад туристичних потоків, натомість починаючи з 2010 р. знову спостерігалось збільшення. У 2016-2017 рр. також зафіксовано збільшення туристичного потоку (без урахування тимчасово окупованих територій). В той же час із вказаними тенденціями не корелюють обсяги туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (тобто, так званих «організованих туристів»). Приміром, у 2004-2005, 2010 та 2015 рр. кількість туристів зростала, натомість кількість «організованих туристів» зменшувалася [10]. Це пов'язано із зростанням обізнаності населення у здійсненні туристичних формальностей, а також у стрімкому зростанні економічного сегменту індустрії подорожувань (усе більша кількість туристів прагне самостійно здійснювати туристичні формальності, включно із бронюванням послуг засобів розміщення, купівлею квитків, організацією екскурсій тощо).

Статистичні дані про туристичні потоки протягом 2010-2017 рр. наведено у табл.1.

Таблиця 1

Туристичні потоки, осіб

Роки	Громадян України, які виїжджали за кордон – усього ²		Іноземці, які відвідали Україну – усього ²		Туристи, обслуговані туроператорами та турагентами – усього ³	
	Кількість, осіб	Зростання, %	Кількість, осіб	Зростання, %	Кількість, осіб	Зростання, %
2010	17180034	108,2	21203327	104,8	2280757	107,2
2011	19773143	115,1	21415296	101,0	2199977	96,5
2012	21432836	108,4	23012823	107,5	3000696	136,4
2013	23761287	110,9	24671227	107,2	3454316	115,1
2014¹	22437671	94,4	12711507	51,5	2425089	70,2
2015¹	23141646	103,1	12428286	97,8	2019576	83,3
2016¹	24668233	106,6	13333096	107,3	2549606	126,2
2017¹	26437413	107,2	14229642	106,7	2806426	110,1

Складено та розраховано за даними Держстату [10].

Примітки: 1. Дані за 2014-2017 рр. - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. 2. Включно з одноденними відвідувачами (за даними Адміністрації Держприкордонслужби України). 3. Звітність за 2000-2010 рр. сформовано за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року - за даними Держстату.

При цьому в Україні збільшується обсяг наданих туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності, що зумовлено підвищенням вартості одного туро-дня (через інфляцію) та подовженням тривалості подорожі (внаслідок зростання запитів «організованих туристів» до якості туристичного обслуговування) [2, .165].

Згідно нашої оцінки, організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сфери туризму і курортів є недосконалим. Переважна

більшість законодавчих норм, що визначають цілі, напрями та механізми державного регулювання у сфері туризму, носять декларативний характер і в умовах української дійсності не створюють бажаних позитивних правових наслідків.

Згідно статті 6 Закону України «Про туризм» [3], держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Законодавець у частині четвертій зазначеної статті проголосив такі цілі державного регулювання в галузі туризму:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав;

- безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;

- збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;

- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Основними пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму визначено [1, с.6]:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;

- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;

- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;

- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;

- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

У частині другій статті 6 Закону України «Про туризм» [3] вказано, що реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

- визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму;

- визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони;

- спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму;
- визначення основ безпеки туризму;
- нормативного регулювання відносин у галузі туризму(туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян);
- ліцензування в галузі туризму, стандартизації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу;
- встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;
- організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму;
- визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;
- участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму.

У статті 12 Закону України «Про туризм» [3] задекларовано, що для забезпечення охорони туристичних ресурсів України, їх збереження та відновлення, раціонального використання, забезпечення безпеки туризму, конституційних прав громадян на відпочинок та інших прав громадян, патріотичного виховання органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень затверджуються державні цільові, регіональні та інші програми розвитку туризму. Програми розвитку туризму затверджуються з метою реалізації довгострокових пріоритетів країни в галузі туризму і становлять комплекс взаємопов'язаних правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на реалізацію конституційних прав громадян, розвиток туристичної галузі. Державні цільові регіональні та інші програми розвитку туризму повинні передбачати заходи щодо забезпечення безпеки в галузі туризму.

У затвердженій Урядом Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року недостатню увагу приділено застосуванню сучасних економічних інструментів розвитку курортів та курортних територій. У запропонованій меті програми не вжито понять «курорт», «курортна територія», «курортна діяльність», «курортне господарство», «курортні послуги», «курортний ринок» [8, с.31]. За висновком фахівців, визначені авторами Концепції варіанти розв'язання проблемних питань є декларативними і не ґрунтуються на вимогах законодавчих та інших нормативно-правових актів [1, с. 6]. У Концепції лише фрагментарно вказано очікувані результати виконання Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року.

Матеріально-технічна база підприємств сфери туристичної інфраструктури (готелі та інші засоби розміщення, заклади харчування, заклади санаторно-курортного господарства та ін.) не відповідає світовому

рівню [2, с.163]. Вказане об'єктивно знижує конкурентоспроможність національного туристичного продукту.

На розвиток сфери туризму і курортів негативно впливають недостатнє фінансування заходів у сфері некомерційного просування національного туристичного продукту; низька активність українських учасників на міжнародних туристичних виставках (у тому числі через відсутність державної підтримки виставкової діяльності); неефективність системи контролю за туристичною діяльністю із використанням визнаних міжнародних стандартів; відсутність раціональної системи державного управління туризмом у регіонах; недостатній рівень інвестиційного та інноваційного забезпечення розвитку сфери туризму тощо [1; 5; 9].

Вагомою складовою туристичного потенціалу України є санаторно-курортне господарство. В Україні є усі типи відомих мінеральних лікувальних вод [7, с.355]. В Україні фактично функціонує понад 100 курортів та курортних територій, санаторно-курортні заклади відкрито у всіх регіонах. Кількість санаторно-курортних закладів (у т.ч. санаторіїв та санаторіїв-профілакторіїв) скорочується. Не відповідають сучасним стандартам асортимент та якість курортних послуг, що їх надають більшість санаторно-курортних закладів. Внаслідок відсутності капітальних інвестицій збільшується фізичний та моральний знос лікувального обладнання, що використовується санаторно-курортними закладами [8, с.31].

Україна поки що не належить до світових лідерів за кількістю відвідань туристами, однак особливості її географічного розташування та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу створюють можливості для інтенсивного розвитку багатьох видів і внутрішнього, і іноземного туризму [9, с.298].

На рівні міжнародних організацій сформульовано парадигму так званого «сталого туризму». Сталий туризм — це такий напрям розвитку туризму, який дає можливість задовольняти потреби туристів нині та в майбутньому із зважанням на інтереси регіону, що їх приймає. [5, с.278]. Концепція сталого розвитку передбачає, що управління наявними в країні ресурсами (у тому числі туристичними) має здійснюватися у такий спосіб, щоб економічні, соціальні та естетичні потреби задовольнялися без порушення культурної та екологічної цілісності, а біологічному різноманіттю та системам життєзабезпечення не було завдано шкоди.

Якщо врахувати, що одним із зовнішньополітичних пріоритетів України є європейська інтеграція, державна політика у сфері туризму, згідно нашої думки, повинна базуватися на принципах та стандартах документів ЄС (зокрема, Ради Європи) з питань сталого розвитку туризму. Серед цих документів, що можуть бути імplementовані в Україні, слід виділити такі: «Генеральний курс для сталого і екологічно-безпечного розвитку туризму», «Політика сталого туризму на природоохоронних територіях», «Політика розвитку сталого та екологічно безпечного туризму

на прибережних територіях» [2, с.164]. Імплементация світових та європейських стандартів розвитку туризму сприятиме створенню належних економічних умов для підтримки сталого розвитку туризму в Україні.

Органи державної влади та управління в межах наявних повноважень намагаються здійснювати стимулювання розвитку сфери туризму, у тому числі туристичної інфраструктури. Слід взяти ефективних заходів організаційно-економічного характеру, спрямованих на підтримку розвитку сфери туризму. При цьому слід врахувати об'єктивну неможливість достатнього фінансування стратегії розвитку туризму за рахунок бюджету через загальну фінансову (у тому числі бюджетну) кризу у державі.

Наявна ситуація, що склалася у туристичній сфері, потребує розробки та реалізації в першу чергу заходів, спрямованих на подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва національного туристичного продукту із забезпеченням належного рівня якості [4, с.56]. Основою для здійснення таких заходів має стати формування цілеспрямованої державної політики у сфері туризму з визначенням пріоритетів її розвитку, посилення економічних інструментів при реалізації механізмів регулювання туристичної діяльності.

Згідно нашої позиції, державна підтримка розвитку сфери туризму та курортів, враховуючи особливості об'єкту регулювання, має здійснюватися на основі програмно-цільового методу управління, який передбачає розробку Державної цільової комплексної програми із встановленням відповідних критеріїв результативності. Така програма має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на адаптацію сфери туризму і курортів до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку туристичного ринку на основі врахування інтересів різних суб'єктів, а також спрямованих на раціональне використання, збереження та примноження національного туристичного потенціалу.

Ключовими напрямками державної політики підтримки розвитку сфери туризму мають стати: вдосконалення правових засад регулювання відносин у галузі; забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток міжнародного та внутрішнього туризму, зокрема сільського та екологічного (зеленого); розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання [6, с.98].

За результатами узагальнення наукових праць [1; 2; 5; 7; 9], з урахуванням наявних фінансових обмежень, можемо рекомендувати наступні організаційно-економічні заходи, спрямовані на підтримку розвитку сфери туризму:

- широке впровадження програм державно-приватного партнерства у сфері туризму,
- оптимізація структури управління сферою туризму на національному та регіональному рівнях,
- залучення міжнародної технічної допомоги,
- активізація реалізації грантових програм, спрямованих на підтримку та розвитку об'єктів туристичної інфраструктури та об'єктів показу,
- розробка методичних рекомендацій щодо управління сферою туризму на регіональному рівні, у тому числі у малих містах,
- удосконалення механізму контролю у сфері туризму, у тому числі шляхом впровадження інструментів ліцензування та акредитації підприємств туристичної інфраструктури,
- імплементація документів ЄС у сфері туризму і курортів.

Доцільно розробити та затвердити стратегічні орієнтири розвитку курортів та курортної діяльності. Пропонуємо серед цих орієнтирів встановити наступні:

- оптимізація структури та режиму функціонування курортно-рекреаційного комплексів, у першу чергу на курортах державного значення;
- удосконалення структури управління у сфері курортів та курортної діяльності, підвищення результативності координування дій місцевих органів виконавчої влади з цього питання;
- створення привабливого інвестиційного клімату у галузі курортів та курортного господарства;
- забезпечення умов для виконання законодавства про охорону та раціональне використання природно-лікувальних та курортних ресурсів.

Держава має вжити невідкладних заходів стимулювання платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги (як з боку корпоративного сектору, так і з боку індивідуальних споживачів). Таке стимулювання можна здійснювати у тому числі через удосконалення роботи фондів соціального страхування та збільшення обсягів фінансового ресурсу, що спрямовується на закупівлю путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування за рахунок коштів фондів соціального страхування.

Висновки. Реформування механізму державної підтримки розвитку сфери туризму має здійснюватися на основі концепції сталого туризму, що визначена у документах міжнародних організацій. Слід здійснити імплементацію ключових документів у сфері управління розвитком туризму, що розроблені провідними світовими та європейськими організаціями.

Державна підтримка розвитку сфери туризму має здійснюватися на основі програмно-цільового методу управління. За такого підходу доцільно розробити Державну цільову комплексну програму (ДЦКП), встановивши відповідні критерії результативності її реалізації. Вказана програма має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на

стимулювання розвитку сфери туризму, підтримку гармонійного розвитку туристичного ринку, раціональне використання, збереження та примноження національного туристичного потенціалу.

Обґрунтована доцільність реалізації комплексу заходів щодо подальшого реформування механізму державної підтримки розвитку туризму, у тому числі: широке впровадження програм державно-приватного партнерства у сфері туризму; оптимізація структури управління сферою туризму на національному та регіональному рівнях; залучення міжнародної технічної допомоги; активізація реалізації грантових програм, спрямованих на підтримку та розвитку об'єктів туристичної інфраструктури та об'єктів показу; розробка методичних рекомендацій щодо управління сферою туризму на регіональному рівні, у тому числі у малих містах; удосконалення механізму контролю у сфері туризму, у тому числі шляхом впровадження інструментів ліцензування та акредитації підприємств туристичної інфраструктури; імплементація документів ЄС у сфері туризму і курортів.

Слід вжити заходи із стимулювання платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, у тому числі через удосконалення роботи фондів соціального страхування.

У подальшому мають бути виконані дослідження з розробки методології моделювання туристичних потоків з урахуванням державної політики стимулювання розвитку туризму.

Список використаних джерел:

1. Барна М.Ю. Основні тенденції управління туристичною діяльністю в Україні / М.Ю.Барна, І.І.Тучковська // Підприємництво і торгівля. – 2016. – Вип.20. – С. 5-8.
2. Герасименко В.Г. Управління національним туризмом в контексті міжнародного досвіду / В.Г.Герасименко, С.С.Галасюк // Вісник ДІТБ. - 2008. – Вип. 12. – С. 160-167.
3. Закон України «Про туризм» [електронний ресурс]. – доступний з: rada.gov.ua
4. Захарін С.В. Формування інтелектуального капіталу як орієнтир управління комерційною діяльністю туристичного підприємства / С.Захарін, М.Байков / Молодий вчений. – 2015. - № 9. – С. 50-62.
5. Захарін С.В. Сталий розвиток сфери туристичних послуг: глобальні тенденції, міжнародна взаємодія, уроки для України / Захарін С.В., Соболев В.П., Мельник Ю.Р. // Економічний вісник університету. - 2013. - № 20/3. - С. 297-303.
6. Захарін С.В. Державне регулювання іноземного інвестування / С.В.Захарін // Фінанси України. – 2002. - № 1. – С. 92-101.
7. Субота М.В. Стратегічні орієнтири державної політики стимулювання розвитку курортної діяльності / М.В.Субота // Економічний вісник університету. – 2013. - № 20/2. – С. 353-358.
8. Субота М.В. Інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів / М.В.Субота // Проблеми науки. – 2012. - № 12. – С. 28-32.
9. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу / Т.І.Ткаченко [монографія]. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.
10. Туризм в Україні / Державна служба статистики України. [електронний ресурс]. – доступний з: ukrstat.gov.ua

References:

1. Barna M.Y. Osnovni tendencii upravlinnya turistichnoyu diyal'nistyuu v Ukraïni / M.YU.Barna, I.I.Tuchkovs'ka // Pidpriemnictvo i tovgivlya. – 2016. – Vip.20. – S. 5-8.
2. Gerasimenko V.G. Upravlinnya nacional'nim turizmom v konteksti mizhnarodnogo dosvidu / V.G.Gerasimenko, S.S.Galasyuk // Visnik DITB. - 2008. – Vip. 12. – S. 160-167.

3. Zakon Ukraïni «Pro turizm» [elektronnij resurs]. – dostupnij z: rada.gov.ua
4. Zakharin S.V. Formuvannya intelektual'nogo kapitalu yak orientir upravlinnya komercijnoyu diyal'nistyu turistichnogo pidpriemstva / S.Zaharin, M.Bajkov / Molodij vchenij. – 2015. - № 9. – S. 50-62.
5. Zakharin S.V. Stalij rozvitok sferi turistichnih poslug: global'ni tendenciï, mizhnarodna vzaemodiya, uroki dlya Ukraïni / Zaharin S.V., Sobol' V.P., Mel'nik YU.R. // Ekonomichnij visnik universitetu. - 2013. - № 20/3. - S. 297-303.
6. Zakharin S.V. Derzhavne reguluvannya inozemnogo investuvannya / S.V.Zaharin // Finansi Ukraïni. – 2002. - № 1. – S. 92-101.
7. Subota M.V. Strategichni orientiri derzhavnoï politiki stimulyuvannya rozvitku kurortnoï diyal'nosti / M.V.Subota // Ekonomichnij visnik universitetu. – 2013. - № 20/2. – S. 353-358.
8. Subota M.V. Innovacijni pidhodi do stimulyuvannya rozvitku kurortiv / M.V.Subota // Problemi nauki. – 2012. - № 12. – S. 28-32.
9. Tkachenko T.I. Stalij rozvitok turizmu: teoriya, metodologiya, realiï biznesu / T.I.Tkachenko [monografiya]. – K.: KNTEU, 2009. – 463 s.
10. Turizm v Ukraïni / Derzhavna sluzhba statistiki Ukraïni. [elektronnij resurs]. – dostupnij z: ukrstat.gov.ua.